

ביאורים

לאחר שעסקנו במעלת התשובה ובדרך לעשייתה הרמב"ם מלמדנו על מהות העולם הבא. התשובה היא המפתח המרכזי לשאלת עתידו של האדם. האם האדם יזכה לעולם הבא או ישקע, חלילה, בעברות שבידו ויאבד.

הרמב"ם אומר שהשכר העליון ביותר שיש לאדם הוא העולם הבא. לעולם הבא ישנם שני מאפיינים:

עולם שכולו טוב ועולם שכולו ארוך. כל דבר טוב בעולם שלנו הוא מוגבל. כל טובה גוררת עימה גם דבר שלילי. אליה וקוץ בה. אדם שאוהב לאכול גלידה ואוכל ממנה הרבה, בסופו של דבר הטובה תגרום לו לרעה גדולה, לכאב בטן. לעומת זאת, הטוב של העולם הבא הוא כולו טוב. אין שום חשש שהוא ייגמר ויהפוך לדבר שלילי. בנוסף לכך, כל טובה בעולם הזה היא זמנית וחולפת. אדם שנהנה לאכול מאכל טוב, בסופו של דבר יסיים אותו והטובה תיגמר. בעולם הבא אין הדבר כך. זהו עולם שכולו ארוך. הוא אינסופי. הטובה היא נצחית, דהיינו, השגרה אינה שוחקת את ההנאה ולא הופכת אותה למשעממת.

שני המאפיינים הללו שיש לעולם הבא נובעים מכך שזהו עולם ללא גוף. כל החסרונות והזמניות של הטובה בעולם הזה הם בגלל הגוף. הגוף נהנה אך יכול גם לסבול. הנאה רוחנית, לעומת זאת, יכולה להימשך לעד ואינה טומנת בחובה רע עתידי.

העונש הכי קשה שיש לרשעים הוא הכרת. אין כוונת הרמב"ם לומר שהעונש הוא רק כרת. כמו שלמדנו בפרק ו, ישנם כמה סוגי עונשים. ישנם עונשים בעולם הזה, כמו איבוד ממון, וישנם עונשים בעולם הבא. לפי חומרת העבירה כך רמת הייסורים שהאדם עובר לאחר מיתתו. גם כאן, אין מדובר בייסורים גופניים, שהרי גופו כבר בקבר, אלא בייסורים רוחניים. העונש הכי חמור הוא הכרת מכיוון שהאדם הופך מישות קיימת למציאות שאינה קיימת עוד בעולם.

הרחבות

• האם בתחיית המתים ישוּבו בני האדם להיות בעלי גוף?

העולם הבא - אין בו גוף. הראב"ד בהשגותיו כאן, השיג על דברי הרמב"ם וכתב: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד, וחי ראשי לא היה דעת חז"ל על זה שהרי אמרו (כתובות דף קיא) עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן... וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הן עומדין חיים, אבל אפשר שהבורא ישים גוייתם חזקות ובריות כגויית המלאכים וכגויית אליהו וזכור לטוב".

הרמב"ם עצמו, שמע שבכמה מקומות אומרים שתחיית המתים אינה בגוף, ושיש שאף הבינו בדבריו שסבר כן, והחליט לכתוב כנגד זה, באיגרת תחיית המתים דברים מפורשים בעניין ולהפריד בין 'תחיית המתים' לבין 'העולם הבא': "ואומר כי תחיית המתים המפורסמת הידועה באומתנו, המוסכמת בכל כתותינו, אשר נזכרה הרבה בתפלות ובמשאות ובתחנות אשר חברים הנביאים וגדולי החכמים ואשר לשונות התלמוד המדרשית מלאים ממנה עניינה חזרת הנפש הזו לגוף אחר הפרידה, וזה מה שלא נשמע באומה הפכו, ולא הסבירו בו שום הסבר כלל, ואין מותר לחשוב על שום אדם מבעלי הדת שהוא בדעה היפך זה... אבל החיים שאין מות אחרים הם חיי העולם הבא לפי שאין בו גוף, לפי שאנו סבורים והוא הנכון אצל כל בעל שכל שהעולם הבא נפשות בלי גופות כמלאכים" [תרגום הרב קאפח, סעיף ד].

שאלות לדין

- א. מדוע לא כתבה התורה בפירוש על מציאות העולם הבא?
- ב. מה זה כל כך משנה אם בעולם הבא יש מציאות חומרית של גוף והנאות גשמיות?

פרק שמיני העולם הבא

1א הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והן החיים שאין עמקן מנות, והטובה שאין עמק רעה. הוא שפתיב בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים" (דברים כב, ו); מפני השמועה לְמַדּוּ: "למען ייטב לך" לעולם שפלו טוב, "והארכת ימים" לעולם שפלו ארף°, וזה הוא העולם הבא.

2א שכר הצדיקים הוא שִׁזְכוּ לנעם זה ויהיו בטובה זו, ופרעון הרשעים הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חיה לעולם, אלא נכרת ברשעו ואובד כפיהמה°. וזה הוא הפרת הפתיב בתורה, שִׁנְאָמַר: "הפרת תפירת הנפש ההיא" (במדבר טו, לא); מפני השמועה לְמַדּוּ: "הפרת" בעולם הזה, "תפירת" לעולם הבא. כלומר שאותה הנפש שפּרְשָׁה מן הגוף בעולם הזה° אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

1ב העולם הבא - אין בו גוף° וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף, כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאָרע בו דבר מכל הדברים שמואָרעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה וישנה ומיתה ועצב ופחוק וכיוצא בהן. כָּה אָמְרוּ חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש°, אלא צדיקים יושבין° ועטורתיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה.

2ב הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו 'צדיקים יושבין' - על דרך החידה°, כלומר: נפשות הצדיקים מצויין שם בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו 'עטורתיהן בראשיהן', כלומר: דעה שִׁדְעוּ°, שִׁבְגְלָה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמקן, והיא העטרה° שִׁלְהֶן, כְּעִנְיֵן שָׁאֲמַר שְׁלֵמָה: "בעטרה שעטרה לו אָמוֹ" (שיר השירים ג, יא). והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם" (ישעיה לח, י; נא, יא), ואין השמחה גוף פְּדִי שִׁתְּנִית על הראש°. כָּה 'עטרה' שאמרו חכמים פֶּאֵן - היא הדעה.

3ב ומהו זה שאמרו 'ונהנין מזיו השכינה'? שִׁיֻּדְעִין ומשיגין מאמתת הקדוש ברוך הוא° מה שאין יודעין והן בגוף האפל השפל.

מפי השמועה - כפי ששמעו איש מפי רבו במסורת הבנת הפסוקים. **לעולם שפלו ארף** - שכר העולם הבא הוא נצח, ואילו תחיית המתים היא מוגבלת, וגם לאחר אריכות ימים האדם מת, ואם יזכה אז, תחיה נפשו חיי נצח בעולם הבא (מאמר תחיית המתים, מהדורת ק, עמ' פ). **פרעון הרשעים** - עונשם. **אובד כפיהמה** - ונעש לנצח, כמו שכתב רבנו: "אלו שאין להם חלק לעולם הבא, אלא נכרתין ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ועלולמי עולמים" (פעיג, ג, ו). ועולם הבא לנפש הנצחית. **שאותה הנפש שפּרְשָׁה מן הגוף בעולם הזה** - מפני "ששקע בתענוגות הגופניות והזניח את האמת והעדיף את השווא" (פח"מ סנהדרין ג, א), שהרשעים בחייהם קרויים מתים, והדעות הנכונות נקראות חיים, והנפסדות מוות (מ"י א, מב). **תשמיש** - לשון נקיה ליחסי אישות. **צדיקים יושבין** - ישיבה במשמעות יציבות (מ"י א, א). **על דרך החידה** - דרך משל. **דעה שידעו** - אין זו ידיעה שכלית גרידא, אלא התאחדות עם הבנת הדרך שה' מנהל בה את עולמו ועיצוב החיים על פי הידמות לדרך זו: "שלמות האדם אשר בה יתפאר באמת היא מי שהגיע להשגתו יתעלה כפי יכולתו, וידע השגתו על בראיו בהמצאתם והנהגתם היאך היא, והיו הליכות אותו האדם אחר אותה ההשגה מתכוון בהם תמיד חסד צדקה ומשפט" (סוף מ"י). **עטרה** - כתר (וכאן רבנו רומנו גם לפירוש פסוק זה במדרש שיר השירים רבח). **ואין השמחה גוף פְּדִי שִׁתְּנִית על הראש** - וממילא גם הראש שהיא "נחה" עליו אינו גוף, ו"ראשיהן" שאמרו חכמים אינו גוף אלא משל **מאמתת הקדוש ברוך הוא** - השגת מהותו ומציאותו (יסודי התורה א, ג-ד; א, ו).

